

Ahloq haqida umumiy tushuncha

AHLOQNING TARKIBIY TUZILISHI

- Ahloqning tarkibiy tuzilishi: ahloqiy ong, axloqiy xatti-harakat, axloqiy xissiyot
- Axloqiy ong va uning elementlari
- Ahloq va uni ma'naviyatning boshqa shakllari bilan aloqasi

AXLOQNING TARKIBIY TUZILISHI

Axloq tuzilmasi uchta asosiy omilni:

- Axloqiy anglash
- Axloqiy xis etish
- Axloqiy munosabatlarni o'z ichiga oladi.

Axloq tuzilmasidagi mazkur uch omil - unurning birontasisiz axloq tushunchasini tasavvur qilib bo'lmaydi. Boshqacha aytganda axloqni inson ko'z oldida gavdalantiruvchi axloqiy munosabatlarning xis etish va axloqiy anglahsiz yuzaga chiqishi ya'ni mavjud bo'lishi mumkin emas.

- Ba'zi mutaxassislar chunonchi, mashhur rus axloqshunosi A.I. Titarenko axloqshunoslik mezoniy tushunchalarini(kategoriyalarini), axloqiy me'yorlar va tamoyillarni axloq tuzilmasi tarzida taqdim etadilar. Bizning nuqtai nazarimizda bu fikr unchalik to'g'ri emas. Chunki mazkur tushunchalar, tamoyillar va me'yorlar ko'proq axloqqa emas, balki uni o'rganuvchi fan - axloqshunoslikka taaluqlidir.

AXLOQIY XIS ETISH

- Axloqiy tuzilmada poydevor unsur sifatida axloqiy xissiyot yoki axloqiy xis etish namoyon bo'ladi. Juda ko'p hollarda biror-bir axloqiy qarorning amalga oshuvi uzoq yoki qisqa vaqt mobaynida o'sha qaror oqibatlari to'g'risida ongli ravishda xulosa chiqarishga, ularni avvaldan anglab yetishga urinish bilan bog'liq bo'ladi. Ya'ni biz o'z xatti-harakatlarimizni axloqiy anglash elagidan o'tkazib, faoliyat ko'rsatamiz. Lekin o'sha anglab amalga oshirilgan axloqiy qaror tubida, so'zsiz axloqiy xissiyot yotadi. Demak, axloqiy xis etish axloqiy anglash uchun material vazifasini o'taydi.

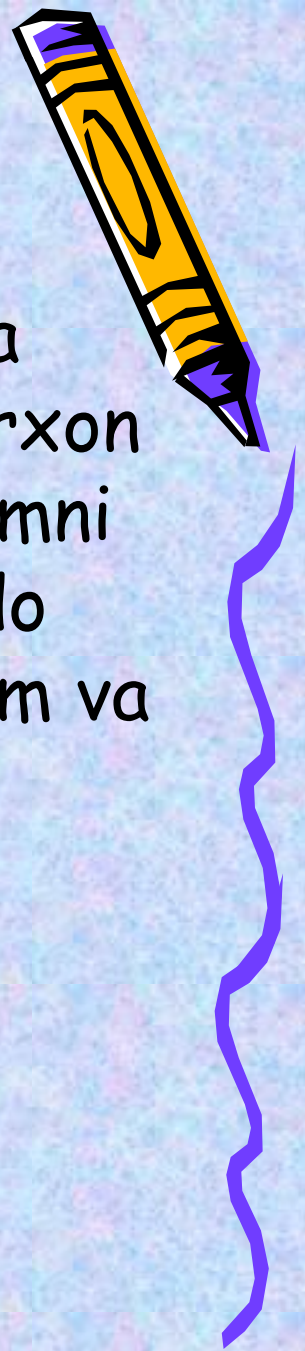

- Asosiy axloqiy qadryatlar, mushtarak axloqiy tushunchalar, axloqiy tamoyil va me'yorlar barcha intaqalar hamda millatlar uchun bir xil ma'no kasb etadi. Chunonchi, muhabbat, ezgulik va yovuzlik, yaxshilik va yomonlik, vijdon, burch, insonparvarlik, odamiylik, baxt, to'g'rilik, rostgo'ylik, saxiylik va baxillik singari fazilat hamda illatlar tom ma'noda umuminsoniy hodisalardir.
- Ayni paytda axloqda umuminsoniylik xususiyatidan tashqari, mintaqaviylik va milliylik xususiyatlari ham muhim ahamiyat kasb etadi. Mintaqaviylik va milliylik xususiyatlari axloqning nisbatan kichikroq qamrovga ega bo'lgan ko'rinishlarida - xulqiy xatti - harakatlar, odob va etiketda yaqqol ko'zga tashlanadi.

- Musulmon mintaqasida dasturxon ustida bosh kiyimsiz o'tirish beodoblik hisoblanadi. Buning odobdan tashqari gigiyenik-ozodalik nuqtai nazaridan ham ahamiyati bor.

- Nasroniylar mintaqasida esa aksincha dasturxon ustida bosh kiyimni yechmaslik Xudo in'om etgan taom va dasturxonga hurmatsizlik sanaladi.

AXLOQ VA DIN

- Mohiyatan din inson hayotining axloqiyligini taqazo qiladi. Shu bois diniy - shariy tamoyillar va me'yorlar, hadisi sharifdagi o'gitlar axloq-odob qoidalarini bilan chambarchas bog'liq. Din insonni axloqiy lashtirishning vositasi tarzida ish ko'radi. Demak, diniy taqvo bilan axloqiy talabning ildizi bir. Har ikki holatda ham vijdon ko'zga ko'rinmaydigan boshqaruvchi muruvvat sifatida namoyon bo'ladi. Bu botiniy ko'rinishdir. Zoxiriy ko'rinish esa sha'riy hukmlar va huquqiy qonunlarda o'z aksini topadi.

AXLOQ VA HUQUQ

- Muayyan jamiyatdagi huquqiy qonun - qoidalar o'sha mintaqada xalqi tomonidan asrlar mobaynida ishlab chiqilgan axloqiy aqidalar, tamoyillar, me'yorlar shuningdek, nisbatan umumiylik xususiyatiga ega bo'lgan urf-odatlar zamirida vujudga keladi. Lekin ba'zi bir urf-odatlar, an'analar huquqiy me'yorlar darajasiga ko'tarila olmasligi ham mumkin. Buning sababi ularning avvalo nisbatan xususiy tabiatga ega bo'lganida, qolaversa, axloqiy va huquqiy taraqqiyot talablariga javob bera olmasligida.
- Axloq asosan tushuntirish, pand-o'gitlar vositasid ish ko'rsa, huquq majburiy usul, jazo choralari orqali ish olib boradi. Shuni ham aytish kerakki huquq axloqqa nisbatan ancha aniq va ancha muayyan ichki bo'linishlarga ega.

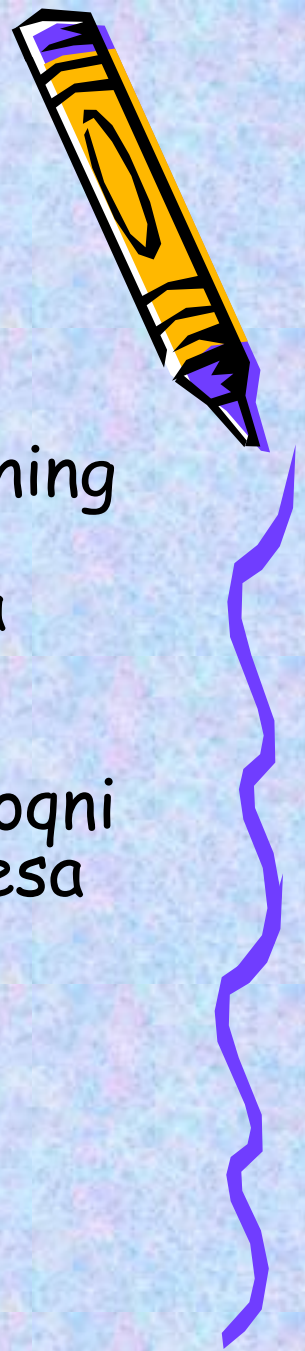
AXLOQ VA SAN'AT

- Axloq bilan san'atning o'zaro aloqalari haqida gap ketganda, eng avvalo ularning bir-biri bilan juda ham yaqin ekanini ta'kidlashimiz kerak. Chunki har bir haqiqiy san'at asarida asosiy ziddiyat sifatida ezgulik bilan yovuzlikning kurashi in'ikos etadi. Insonparvarlik, haqiqatgo'ylik, to'g'rilik, adolat, muhabbat, sadoqat singari fazilatlar tarannum etiladi. Taqdir, o'lim va o'lmaslik, hayotning mazmuni, baxtga erishish singari muammolar o'rtaga tashlanadi.

AXLOQ VA SIYSAT

- Axloqil ning siyosat bilan aloqasi ham nihoyatda qadimiy hisoblanadi. Bu aloqa ilk davlat yuzaga kelgandan buyon mavjud. Axloqshunoslik tarixida axloq bilan siyosatning munosabatlari borasida 2 xil qarash mavjudligini ko'rish mumkin. Ularning biriga ko'ra, siyosat axloqiy bo'lmog'I lozim. Ikkinchisiga binoan esa siyosat axloq bilan sig'ishmaydi. Birinchi qarash mohiyatan axloqni siyosatdan yuqori qo'yadi. Ikkinchi qarash esa mohiyatan siyosatning axloq bilan xisoblashmasligini taqazo etadi.

AXLOQ VA MAFKURA

- Axl oq bilan mafkuraning aloqasi ham jamiyat hayotida juda katta ahamiyatga ega. Ma'lumki har bir mafkura muayyan g'oyalar va qarashlar tizimidan iborat bo'ladi. Haqiqiy mafkurani axloqiy g'oyalarsiz tasavvur qilish qiyin. Lekin g'oya o'z-o'zicha shunchaki mavjud bo'lmaydi. U albatta insonda in'ikos topadi va muayyanlashadi.

**E'tiboringiz uchun
raxmat!**

